

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-педагогическо и методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научностратическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

Философия

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
в година XXXIX, 2012 в киевля 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

17 28 АПРИЛ –
4 МАЙ

Фолклорът в мултиетническа среда

*Откъс от „Фолклорният празничен календар
в пети клас и неговите проекции
в мултиетническа среда“*

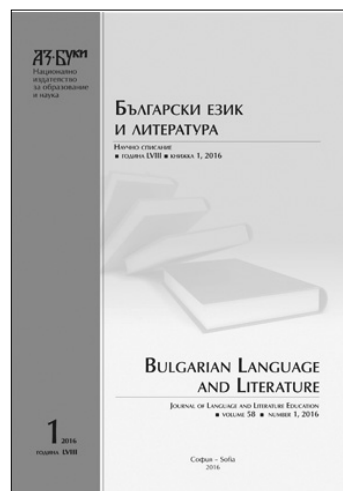
Калинка Ежова

Старши учител в ОУ „А. С. Макаренко“ – с. Боровица,
обл. Кърджали

Безспорно Източните Родопи са интересно кътче от родината ни, в което освен красива природа са събрани редица специфични особености, свързани с бита и културата, които допълнително обогатяват палитрата на българския дух. Ж. Стаменова (Стаменова, 1995: 23 – 24) разглежда този регион като културно пространство, което е плътно усвоявано в продължение на векове. Аргументи за това усвояване авторката открива в редицата веществени паметници, в системата на топонимията, в свидетелствата за съществували по тези места антични и средновековни поселения, култови сгради и светилища и т.н.

Етническият и религиозният състав на населението в Източните Родопи е разнороден. Той включва главно преобладаващите по численост т.нар. български етнически турци, които в по-голямата си част са сунити, но и с обособен слой, принадлежащ към шиитското направление на исляма. В този регион, разбира се, има и българска част по отношение на етническата принадлежност, които съответно са християни и мохамедани. В състава на българите християни са интегрирани представителите на различни етнографски групи – на местните староседелци и на преселниците главно от Тракия, Мала Азия и Западния родопски дял. Както навсякъде в страната и тук живеят роми, в по-голямата си част те са мюсюлмани отколкото християни; незначителен брой са представителите

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.
Маргарита Георгиева
E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 1/2016:

**ОБРЪЩЕНИЕ
КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ**

**ОБУЧЕНИЕТО
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА
В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ**

Осмисляне на фолклорната
песен в началното училище
/ *Румяна Йовева*

Модели на учебни ситуации
за работа с вълшебна приказка
в началното училище / *Калинка
Ежова*

Комуникативните упражнения
в електронна среда (I – IV
клас) / *Виолета Кюркчийска*

СТУДЕНТСКИ ФОРУМ

Развиване на умения за писане на аргументативен текст в осми клас (върху изучаван художествен текст) / *Райка Славчева*

Фолклорният празничен календар в пети клас и неговите проекции в мултиетническа среда / *Калинка Ежова*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Обмяна на добри педагогически практики във виртуалното образователно пространство / *Росица Пенкова, Мирена Лезурска*

Пространство и език. Литературната топография на България. / *Силвия Шиедлецка*

Добруджа. Символизъмът в полша и България / *Анджелика Кошиерадзка*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Приносен труд за теорията и практиката на езиковото образование / *Vanya Krastanova*

на арменците, евреите, гърците и гр. (Стаменова, 1995: 6). Според този състав се оформят и основните етнокултурни групи: българи християни, българи мохамедани и български турци. Според Ж. Стаменова продължителното съвместно съществуване на обща територия и със сходна социална съдба поддържа у етнокултурните групи общи черти на материалната култура и бит, но наред с това и редица специфични белези, продукт на влиянието на балканския тип ислямска цивилизация (нак там, 7 – 8).

В района, който е обект на нашето изследване по отношение на функционирането на фолклорния празничен календар, казано най-общо, преобладава мюсюлманско население, което изповядва ислям. Сакрален център на религиозната дейност за него са предвидените за целта храмове, но значителен дял от религиозната обредност обаче се изпълнява в дома: молитви при раждане, сватба, погребение, при осветяване на нов дом и гр. В семейството продължават да се пазят традиции на почит към по-възрастните и родителите, младите се съобразяват с тяхното мнение и така постепенно те самите се превръщат в продължители и гарант на унаследената семейна религиозна обредност. Не бива да се пропуска и едно друго любопитно обстоятелство – колкото повече младият член от тази мюсюлманска общност „се вслушва“ в традициите и демонстрира дълбоки познания по отношение на празничната обредност на социума, към който принадлежи, толкова по-висок престиж в обществото това му носи.

Една от институциите, която награжда голямата ценност, е училището. Там се наблюдава заменяне на отношението родител – дете с това на учител – ученик. Характерен социален белег на този район е езикът. В семейството на мюсюлманите се говори на турски език, който е майчин за тях. Децата от най-ранна възраст общуват с околните изцяло на турски език, а българският език за тях се явява първи чужд език. В този край на Родопите живеят и българомохамедани, чийто майчин език е българският, но по вероизповедание голяма част се определят като мюсюлмани. Но езикът е социалният белег, който оразличава българите мюсюлмани в рамките на общността на мюсюлманите. Така и в този край на област Кърджали се появява проблемът с двуезицието, или т. нар. билингвизъм.

В Източните Родопи, и по-конкретно в с. Боровица и в с. Курково, обл. Кърджали, голяма част от хората се числят към колективистични общности. Мюсюлманите съжителстват в разширени семейства, които включват рогнини от второ и трето коляно, като баби, дяговци, лели, чичовци, много братовчеди. Според К. Стаматова характерно за този тип семейства е, че основният източник на самоопределяне на индивида и единствената му сигурна защита в жи-

вота е „ние“-групата, различаваща се от „те“-групата, към която принадлежат другите хора. Мюсюлманското семейство има пирамидална структура, в която полът и възрастта определят разпределението на ролите. На върха на пирамидата се намира бащата, следват съпругата и децата. Правата и отговорностите на мъжете и жените, както и положението на мюсюлманката, се определят от исляма. За традиционното мюсюлманско семейство е характерна изключително здравата връзка както между поколенията, така и между роднините, като цяло (Стаматова, 2004: 146 – 147).

В мюсюлманските семейства децата се подчиняват на родителите, налице е и властовообусловена структура между самите деца – по-малките слушат по-големите, а независимото поведение не се насърчава. Това е т.нар. модел на зависимост от по-старшите, който се изразява, от една страна, в почит към тях, а от друга – в липса на очакване от по-младите да поемат каквато и да е инициатива. Една от институциите, която награжда допълнителни ценности, е училището. В него се наблюдава заменяне на отношението *родител – дете* с това на *учител – ученик*, където учителят изпълнява ролята на по-старшия. В общества с по-голямо властово разстояние неравенството при тези двойки се запазва, образователният процес е персонализиран, а качеството на обучението обуславя професионализма на учителя.

В този ред на мисли, бихме могли да приемем, че фолклорният празничен календар, като неделен компонент от социокултурните взаимоотношения в групата, от една страна, е част от бита на всеки човек, понеже чрез празниците се осъществява наред с всичко останало и специфичен вид общуване в един колектив, а от друга – с включването му в учебната програма по литература, най-общо казано, се полагат основите на важен мултикултурен диалог в рамките на цялото общество в надрегионален аспект. Предвид конкретните цели на това изследване бяха изготвени две анкети, съдържащи въпроси, с които се цели да се проверят определени знания в началото и в края на един образователен подетан – V клас, като този клас сам по себе си затваря една своеобразна рамка на съвсем конкретни знания (ДОИ, Учебна програма и т.н.).

Една от причините да се спрем на този регион, е моята месторабота като старши учител по български език и литература в ОУ „А. С. Макаренко“ – с. Боровица, обл. Кърджали, и личните ми наблюдения от работата с ученици от т.нар. малцинствени групи. Интересното в случая е, че тук става въпрос предимно за ученици от мюсюлманското вероизповедание, които, както вече стана дума по-горе, живеят в една специфична социокултурна среда, различна от традиционно разпространената у нас християнска общност, но в същото време съжителстват помежду си в един твърде любопитен и самобитен синхрон.

Първата анкета бе проведена в началото на V клас, като с нея целим да се провери с каква социокултурна база относно фолклорните празници влизат учениците от разглеждания регион. Изследването е извършено, преди учебният процес да е насочен към втория тематичен дял от учебната програма за този клас – „Фолклорен празничен календар“. Самите анкети са съобразени с изискванията за провеждане на анкети в училищата, като е обяснено на учениците каква е целта на съответната анкета, т.е. че отговорите на въпросите в нея ще подпомогнат едно научно проучване. Предложената първа анкета съдържа само пет въпроса:

Кои народни празници познавате?

Кои празници се отбелязват във Вашето населено място?

Откъде получавате информация какво се прави на определени празници?

Кои народни празници се отбелязват във Вашето семейство? Разкажете по-вече за тях.

Разкажете за народен празник, който се отбелязва във Вашето семейство и който очаквате винаги с нетърпение?

Анкетите са проведени сред 40 ученици и са попълвани през септември и респективно юни в две училища в област Кърджали. Едното е в с. Боровица – Основно училище „А. С. Макаренко“, а другото в с. Кирково – Средно общообразователно училище „Отец

Паусий“. Анкетите се провеждат в рамките на образователния процес и в двете учебни заведения. Не бяха поставяни ограничения по отношение на броя на отговорите.

Резултатите от първия въпрос показват, че учениците отговарят по следния начин: Коледа – 70%, Великден 55%, Гергьовден – 65%, Нова година – 20%, и разбират пог *народни празници* основно такива, свързани с християнската общност, като цяло. По традиция тези празници по някакъв начин се отбелязват в календара и на училището, т.е. се популяризират и извън учебната програма (напр. коледна ваканция, великденска ваканция). Мюсюлманският празник Байрам е отбелязан от 38% от анкетираните. Това е и повод за размисление в друга насока – за учениците празниците на моето семейство и празниците на народа (народните) са различни, т.е. „ние“, като социална група, семейството, и „те“, които съвпадат с друга празнична обредност. Вероятно учениците пог *понятието* „народен“ (напр. народна музика, народни песни, народни танци) възприемат всичко онова, което се отнася до българското, респективно до християнското. Във втория въпрос умишлено пропуснахме определението *народни* във въпроса и отговорите веднага придобиха друга валентност. На този въпрос 60% от учениците отговарят, че празникът, който се отбелязва в тяхното населено място, е Байрам. Това се дължи на факта, че Курбан байрам и Рамазан байрам са традиционни за региона и се честват не само в семейството, но и на селския мегдан. Така те се превръщат в общоселски, т.е. валдни за целия колектив. Любопитно е, че с Коледа, Великден, Нова година и Гергьовден са отговорили съответно – 30%, 33%, 55% и 15% от анкетираните. Посочването на два различни религиозни празника вероятно се дължи на факта, че част от анкетираните ученици са българомохамедани. В тези семейства младите предпочитат да празнуват празници, общовалдни за страната, а по-възрастните българомохамедани в този край на Родопите продължават да спазват мюсюлманските обичаи и традиции.

На третия въпрос 73% от учениците посочват като отговор училището, за семейството отговорите са 60%, а за медуите – 38%. Високият процент на първите два отговора може да се обясни с факта, че училището и семейството заемат важно място във възпитанието на погрствашите и имат силно влияние при формиране на ценностната им система и светогледа. В училище тази система се надгражда и развива съобразно учебната програма. От децата по презумпция се очаква да пазят традициите на семейството и да ги предават на следващите поколения. Във формулировката на четвъртия въпрос отново върнахме определението *народни*, но интересното бе, че учениците вече отговаряха по друг начин, без допустимото в първия въпрос (като първи от серията въпроси или заради т.нар. социално очакван и допустим отговор) разминаване с действителността. Повече от половината ученици отбелязват Байрам – 60%; Коледа – 25%, и Великден – 23%. Всички ученици са написали с няколко изречения как преминават празничните дни в семейството. Прави впечатление, че учениците, които са мюсюлмани, са описали по-подробно как протича празничната обредност по време на празника Байрам. Това е празник с устойчиви традиции, които не са се променили във времето и стриктно се спазват от цялото семейство всяка година. Децата задължително се включват в подготовката и изпълнението на всички обредни действия. На петия въпрос от анкетата 50% от учениците са отговорили, че празникът, който очакват с нетърпение, е Курбан байрам, 20% са посочили Нова година, а останалите 23% – Коледа. Най-личният празник – рожденият ден, е предпочетен едва от 8%, макар че не отговаря на условието. Всички анкетирани мотивират своя отговор единствено с получаване на подаръци, както и с почивните дни, които ги очакват. При учениците, дали отговор Курбан байрам, водещо е и получаването на пари по време на празника, което вероятно е важно за тях. Те споделят помежду си кой колко е събрал на празника. Този, който има най-много събрани пари, се ползва и с най-голямо уважение сред съучениците си.

Пълния текст четете в сп. „Български език“, кн. 1

ДОМЪТ на възрожденската книга

*Откъс от „Домът на българската
възрожденска книга: Христо-Дановият музей
в Пловдив“*

Вера Бонева

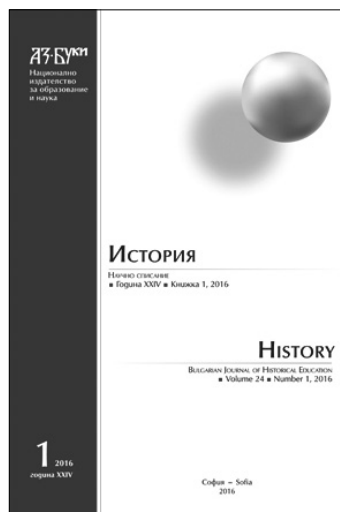
Университет по библиотекознание и информационни
технологии

Петдесет стъпала нагоре към миналото

Пристъпвайки в началото на пловдивската ули-
ца „Съборна“, към сърцето на Стария град, погледът
ни е привлечен от висока каменна сграда с вид на
средновековна кула, изградена върху начупената скала
на Таксим тепе. Още от улицата е видно, че върху
плътния каменен паралелепипед е кацнал широк етаж
на типична за местната архитектура възрожденска
къща – симетрично подредени прозорци, семпло зо-
графисана фасада с ненапратливо маркирани колони и
арки в пастелните нюанси на бежовото и кафявото.
Току зад извиващата по границата между Таксим
тепе и Джебаз тепе пресечна улица извисява ръст
катедралният храм „Успение на Света Богородица“,
чиято камбанария с неокласицистичния си силует
представлява естествен контрапункт на обемната
кула, създаваща вторично усещане за средновековен
градеж с внушителните зидове, обгърнали тераси-
рания стръмен двор на странния имот.

Извървявайки двайсетина метра по трото-
ара стълбище, прикрепен към каменната стена на
провокиращия въображението обект, достигаем до
отворена врата, украсена със съвременна реплика на
стар градски фенер, до който стои мраморна плоча
с надпис: „В памет на видния възрожденски обществ-

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamd@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 1/2016:

EDITORIAL

ОТ ДРЕВНОСТТА ДО ДНЕС

Икономика, търговия и
градски живот в лангобардска
и византийска Южна Италия
(X – XI в.) / Георги Димов

Представата за склани и
тюрки в „Стратегикона“ на
Псевдомаврикий / Иван Сто-
янов

ДОКУМЕНТАЛНО БОГАТСТВО

Бележки върху демограф-
ската, религиозната и стопан-

ската история на селищата по поречието на Вьча през последната четвърт на XV – XVI в. / *Дамян Борисов*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

Войните на Волжка България с монголите / *Красимир Кръстев*

ПАЗИТЕЛИ НА ПАМЕТТА

Домът на българската възрожденска книга: Христо-Дановият музей в Пловдив / *Вера Бонева*

вен и културен деятел Христо Г. Данов, основател и издател на в[естни]к „Марица“ (1878 г.), живял в този дом от 1865 г. до смъртта си през 1911 г.; от гражданството и признателните слоговници от в[естни]к „Марица“, 1991 г.“. Върху ненапранващата се с висока естетичност паметна плоча стои и добре изпълнен бронзов барелеф на общественика, портретиран по една от популярните му снимки във възрастта на личностна и професионална зрелост.

Отвъд вратите на Дановата къща ни очаква стълбище – каменно, стръмно, оброчно от още зидове, начупено, събуждащо представата за лабиринт. Изкачваме се по петдесетте стъпала без притеснение, защото знаем, че отиваме в дом на интелектуалец и общественик – провокативен като старо сказание и отворен като нова книга. В края на леко уморителното стълбище пред очите ни се разтваря уютен възрожденски двор, постлан с каменни плочи, озеленен със зравец, бръшлян и чешмири. От изток се извисява вертикалният силует на Таксим мепе. На север е положена къщата – изящна, необемна и приветлива. Една нова постройка във възрожденски стил затваря подстъпа към отвесната скала, а срещу нея цялото пространство на изток и североизток е отворено и гледката към стария и новия Пловдив е главозамайваща. Като от наблюдателна кула двора на Дановия дом осигурява шанс на посетителя – случаен или преднамерен, да се полюбува на архитектурното съкровище, разсипано пред погледа му, да поопие магията на насложените една върху друга следи от цивилизации, посипали с физическото и със символното си присъствие тепетата и разстлали културното си достояние между благодатната река и легендарните каменни възвишения.

Грижовен стопанин и любезен домакин на емблематичната средновековно-възрожденска къща на Таксим мепе към настоящия момент е Регионалният исторически музей – Пловдив. В имота се помещава един от основните му обекти – постоянната експозиция „Книгоиздаване в България в края на XIX и началото на XX век“. Обектът е придобил известност и с неофициално име къща музей „Христо Г. Данов“ – основно поради факта, че в продължение на почти половин век домът е бил обитаван от един от най-влиятелните граждани на Пловдив по това време, а и до наши дни.

Основен предмет на настоящата статия е развитието и съвременното състояние на Дановия музей в Пловдив – като ключово хранилище на веществените и невяществените следи на българското книгопечатане в най-ранния период на развитието му, но и като перспективен съвременен център за популяризиране на възрожденското книжовно наследство и на ценностните послания на българския XIX век в цялост. Интерпретативният анализ се основава на документи, преки наблюдения и интервюта с експерти, които са (или са били) пряко ангажирани с дейността на институцията. Част от съжденията са продукт на неформални контакти с

представители на музейната колегия в Пловдив, на разговори с посетители и на някои мои специфични възгледи за недостатъчната отвореност на съвременните български музеи към публиките (масови и професионални) и за неразгърнатия в пълна степен потенциал на структурите на паметта в страната по отношение възраждане на наследеното от предците културно богатство в устоите на съвременното дисперсирано и жадно за високи послания общество.

Христо-Дановата къща

Недокументирани исторически обстоятелства и жилави градски легенди сочат, че каменната кула с уютната къща на върха ѝ е съществувала още през XVIII век, като нейни обитатели са били монасите на метохи, приобщен към мрежата на някой голям манастир – по всяка вероятност Светогорски (Илиева, 2015). Косвено потвърждение на това предположение е близостта до митрополитската църква, както и средищното място във възрожденския град – правило за (раз)полагане на метосите на най-влиятелните манастирски обители със ставропигиален статут.

Със сигурност е известно, че в средата на 60-те години на XIX век установилият се преди десетилетие в Града на тепетата Христо Г. Данов купува имота на Таксим тепе и го преустройва за дом на семейството си. По това време издателят е утвърдено име – в локален и в национален план. Той очевидно вече е имал достатъчно средства, за да закупи и ремонтира нетипичната сграда на Таксим тепе. Бил е и твърдо решен да се установи трайно в Пловдив. През 1865 г. издателят се настанява със семейството си в къщата, която е негов дом до смъртта му през 1911 г. (Коларов, 2006). Запазените фотографии от 50-годишния юбилей на неговата издателска дейност (организиран и проведен през 1905 г.) свидетелстват, че в началото на XX век къщата е изглеждала по начин, близък до съвременния – и като вътрешно разположение, и като външен вид.

До средата на XX век къщата е обитавана от наследниците на именития общественик. През 1953 г. тя е иззета от легитимните ѝ собственици по Закона за отчуждаване на едрата градска покрита недвижима собственост (1948). Междувременно е национализирана и печатницата ведно с всичките движими и недвижими активи на едно от най-влиятелните търговски сдружения в сектора на книгопечатането – книгоиздателство „Христо Г. Данов“ (Мосенгов, 1988, 14). Съсипаното семейство на видния възрожденец е оставено на произвола на съдбата, а в продължение на почти две десетилетия къщата се използва за настаняване наематели на общината – предимно семейства на приближени до комунистическата власт служители.

На 1 януари 1960 г. е създадено ново издателство „Христо Г. Данов“ със седалище в Пловдив и със статут на държавно предприятие. Новото държавно издателство е прононсирано като приемник на книжовната политика на закритото преди десетилетие частно издателство. То обаче не е приемник на неговия юридически статус и на материалните му активи. След стабилизирането на новата структура енергичният първи директор Петко Величков лансира идеята да се създаде музей на книгопечатането към Издателството, който да се базира в Дановата къща. Идеята е одобрена от съответните властови фактори и директорът успява относително бързо да преодолее типичните бюрократични пречки за освобождаване на имота от наематели и за предоставянето му на Издателството. В началото на 70-те години е активизирана и работата по създаване на фонд на новия музеен обект – не само от книжовна продукция на старото издателство, но и от други печатни и веществени материали, пазещи спомена за развитието на издателското дело в България през втората половина на XIX век и първата половина на миналото столетие (Илиева, 2015).

През 1972 г. започва процедура на цялостна реставрация на къщата на тогавашната улица „Хайне“ №2 (днешната „Съборна“ №2). Дейността се осъществява по проект на арх. Петко Кекеманов. Каменните компоненти са укрепени. Издигнати са ненапранчивите пристройки в двора, за да се осигури повече пространство за постоянната експозиция и за фонда (Костов, 1972; В Пловдив..., 1972; Матеев, 1974).

Благоустроен е терасовидният двор със специален акцент върху пространството пред фасадата на къщата. Резултатът от реконструкцията, приключила към началото на 1975 г., е видим и сега, тъй като през изминалите оттогава четири десетилетия имотът не бил ремонтиран основно или реставриран изцяло (Илиева, 1978).

Следващият обрат в историята на къщата е правно-административен. На основание на Закона за възстановяване на собствеността върху огържавени недвижими имоти (1992) наследниците на Дановата фамилия предявяват иск за възвръщане на несправедливо отнетите им сгради, парцели и други имоти в Пловдив. Те получават собственическите си права, но не променят предмета на дейност на обекта. Подписан е договор с общината, въз основа на който емблематичната постройка е предоставена за безвъзмездно ползване от Музея на книгоиздаването. Този договор действа и към момента. Той е основание да приемем, че Дановият музей в Пловдив е продукт на едно относително добре работещо публично-частно партньорство в културния живот на Града под тепетата. И на страната като цяло.

Христо-Дановият музей

Още в хода на ремонтните работи върху Дановата къща, подготвящи музеефицирането ѝ, е взето решение за премиването на новия културен обект под ведомството на Музея на Възраждането и националноосвободителните борби, ръководен по това време от местния историк Недялко Немски. През есента на 1974 г. този акт е осъществен и експозицията, посветена на развоя на печатното дело в България от втората половина на XIX и началото на XX век, е подготвена от професионалния екип на пловдивския Музей на Възраждането (Родопски, 1974). Уредничката Анна Илиева е преместена на щат от издателство „Христо Г. Данов“ към споменатия музей и събраните ценности (както разпорежда действащият тогава Закон за музеите и паметниците на културата) са инвентирани във фонда на Музея на Възраждането (Илиева, 2015). Тогава, както и сега, визираната колекция включва основно печатни издания – учебна литература и учебни помагала с изобразителен, картов и друг характер. Немногобройни, но интересни от гледна точка на историята на училищното дело са дидактическите пособия по природни науки, както и някои материали, подпомагащи обучението по хуманитаристика и изкуство.

На 22 май 1975 г. изцяло реставрираният Данов дом ведно с погретената в него и в прилежащата новоизградена постройка постоянна експозиция е открит с официален ритуал. „На тържеството пред Дановата къща – пише два дни след събитието местният вестник, – бяха секретарите на Окръжния комитет на Българската комунистическа партия Л. Василев и Цв. Петков, председателят на Изпълнителния комитет на Градския народен съвет Диран Парикян, ръководители на окръга и града, културни и просветни дейци от столицата и Пловдив. <...> Трицветната лента бе прерязана от Л. Василев и първите посетители разгледаха експозицията, оформена по проекти на художника В[орис] Китанов. Върнатата от реставраторите първоначална красота на възрожденския архитектурен паметник е в пълно съзвучие с целта, която си поставя събраният с много труд музеен материал. Първите пътуващи книжари, книгоиздатели, забележителният за времето си размах на Хр. Г. Данов, Др. Манчов и техните последователи, първите учебници и преводи, уникални издания на творби от Ботев и Вазов... В пристройката на двора е уредена малка книжарничка и в нея може да се види машината, на която Данов е печатал календарите и книгите, превърнали се в духовни спътници на поколения българи“ (Пловдив..., 1975). Обрисуваният ритуал не е далеч от съвременните практики на първоначално промотиране на нови музеи и експозиции с участието на политици, общественици, културни дейци. Той обаче е интересен с относителната си разтовареност от комунистически клишета и партийно-политически заклинания, присъщи на публичния живот на българското общество през епохата на държавния социализъм.

В случая е важно да се отбележи фактът, че събитието е положено в *национален контекст*, включително и чрез пространни статии в столичния печат. Ко-

респондентът на вестник „Земеделско знаме“ Розалин Костов прави живо описание на новия музей – в концептуален, дизайнерски и съдържателен план. Представяйки основните експонати, до които посетителят би могъл да се докосне, журналистът дава обширни данни за развитието на книгопечатането и книгоразпространението през Възраждането. От цитираните разговори с уредничките Анна Илиева и Пенка Ангелова той извлича и основното послание на експозиционния наратив, артикулирано с клишетата на тогавашната историопис: „Наистина, за първи път книгата, като исторически паметник, като средство и подтик в националноосвободителното движение, е главен експонат в един български музей – потвърждава уредничката Пенка Ангелова. – А цялата експозиция убедително доказва, че революционният дух на възрожденската книжнина е негелим от атмосферата и съдържанието на нашата буржоазно-демократична революция“ (Костов, 1975). Цитираните тълкувания са трудно разгадаеми за поколенията, формирани след комунистическия режим. Преведени на езика на съвременното знание за Възраждането, те означават, че музейният наратив е вписан в идеологическото клише за второстепенността на всички елементи на публичния живот извън въоръженото бунтовничество – като идеологии и практики. При все това вече е направен опит да се открият и други фактори за радикалната промяна в националното битие – в конкретния случай книгата. Този, макар и плах, опит не е единичен неконформистки жест на пловдивската интелегенция, а е част от една по-цялостна тенденция за разчупване на твърдата и по детински елементарна идеологическа доктрина за националната революция като самотатъчен компонент на прехода от Средновековието към Новото време (Знеполски, 545 – 550). Така, позиционираният на 22 май 1975 г. на Таксим тепе нов експозиционен разказ за Възраждането възсъздава не само малко познати факти и образи на предосвободженското ни развитие, но и отваря по-широк хоризонт за осмисляне на миналото с посредничеството на музейността.

При създаването си експозицията носи името „Пловдив – център на книгоиздаването през Възраждането“. Пловдивски са и основните акценти на възстановените с посредничеството на книги, документи, лични вещи и групи артефакти исторически събития и личностни присъствия. Доколкото е възможно да се установи по запазени фотографии и описания на този първи музейен наратив, той е съчетавал метода на възстановката (възрожденски интериор, кабинета на Хр. Г. Данов, Дановата книжарница) с метода на класическия вещественно-документален наратив. Първата брошура на музея, отпечатана през 1978 г., определено свидетелства, че Дановият музей е колкото типичен, толкова и специфичен компонент на тежнеещата към унифицираност тогавашна експозиционна среда (Илиева, 1978). Също е важно да се отбележи, че дори и след отварянето на обекта за посетители уредничките продължават изследователската работа за попълване на фонда. За техен късмет в началото на 80-те години в мазето на вековната сграда те откриват сандък с писма от архива на Христо Г. Данов, които сега са важна част от фонда на Музея (Илиева, 2015).

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 1

Как се подготвят учителите през XIX в.

*Откъс от „Педагогическото образование
на учителите в България в контекста
на хербартианството“*

Албена Чавдарова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Въведение

Образованието и квалификацията на учителите в България започва непосредствено след Освобождението от османско владичество (1878), когато се поставят и основите на българската образователна система. Първоначално усилията на младата държава са насочени предимно към подготовката на началните учители, тъй като в училищното законодателство (1880, 1885) като задължителна образователна степен се утвърждава началната (I – IV клас). С последвали законови актове (1891, 1909) за задължително се приема основното училище (I – VI клас), а законът от 1921 г. регламентира като задължителна и прогимназията, т.е. задължително става седмокласното образование (I – VII клас).

Подготовката и квалификацията на учителите е в зависимост от структурата на образователната система. Началните (основни) учители получават диференцирано образование: учителите мъже в т.нар. педагогически училища, а учителите жени – в девически гимназии, които имат педагогически профил. След регламентирането на прогимназията със Закона от 1909 г. и утвърждаването ѝ като задължителна през 1921 г. се поставя началото на подготовката и квалификацията на прогимназиалните учители. Учителите за гимназиалната степен се подготвят в откритото през 1888 г. висше училище.

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева

E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова

0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.org

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 2/2016:

УЧИТЕЛЯТ

И УЧИТЕЛСКАТА ПРОФЕСИЯ

Учителят и учителската професия / *Лиляна Стракова*

Педагогическото образование на учителите в България в контекста на хербартианството / *Албена Чавдарова*

Учителят и учителската професия – реалности и предизвикателства / *Лиляна Стракова*

Съвременната професионално-педагогическа подготовка на учителя – между обществото, държавата и университета / *Сийка Чавдарова-Костова*

За учителската професия, „професионализацията“, „пролетаризацията“ и аргумента

„Така е в чужбина“ / *Вася Делибалтова*

Мотивацията на учителите за приложение на нови образователни идеи / *Радка Василева*

Професионално-личностният профил на съвременния учител през погледа на студентите / *Снежана Янакиева*

Автономията като принцип за организационна идеология в различните управленски школи / *Ваня Кастрева-Монова*

Директорът на училището – симбиоза между мениджър и лидер / *Елеонора Лилова*

Приоритети в европейските образователни политики / *Вася Ликова-Арсенова*

Мултиекипност и синергизъм при работата на учителя с деца и младежи със специфични потребности / *Моника Богданова*

Ролята на училището и учителите за половото възпитание на децата и подрастващите / *Берджухи Лефтерова*

Учителят и учителската професия / *Ели Пещерска*

ЧУЖДЕСТРАНЕН ОПИТ

Разработки електронных учебных пособий для дистанционного обучения как ресурс повышения качества образования / *Гулрайхан Жантеева*

Особенности преподавания русского языка и литературы в художественной школе / *Ж. Даныбаева*

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Психогимнастиката за опазване психичното здраве при 5–6-годишните деца / *Любимка Габрова*

НОВИ КНИГИ

Нова динамична модификация в границите на „Аз-концепцията“ на математическото моделиране / *Яна Рашева-Мерджанова*

В настоящата статия основен акцент ще бъде поставен върху съдържателните аспекти на педагогическото образование на началните учители, тъй като, от една страна, тяхната подготовка е обект на множество нормативни актове от страна на Министерството на народното просвещение, с което тя се регламентира, а от друга, поради факта, че именно подготовката и квалификацията на началните учители в България се осъществява в контекста на хербартуанската педагогика.

Понятието „хербартуанска педагогика“ може да се приеме условно. Чрез него се обобщават всички научно-теоретически и практико-приложни възгледи и концепции, които са изградени на основата на философията, психологията и „общата педагогика“ на Й. Ф. Хербарт (1776 – 1841). Педагогическото наследство на представителите на хербартуанството в европейски контекст обхваща въпроси от „философската педагогика“ (телеология и методология – дидактика, хорегетика и „възпитаващо обучение“), историческата педагогика, „практическата педагогика“ (семейна, общежитийна, училищна, специална, андрагогия), сравнителната педагогика, както и въпроси, свързани с образованието и квалификацията на учителите и утвърждаването и систематизирането на педагогиката като наука.

Особено значим е приносът на представителите на хербартуанската педагогика при изграждане и реализиране на цялостна концепция за образование и квалификация на учителските кадри. Техните заслуги трябва да се търсят в това, че на основата на „научната педагогика“ на Й. Ф. Хербарт те извеждат това педагогическо познание, което може да се приложи в училищната практика и да се превърне в професионално за учителите. По този начин се осъществява, от една страна, легитимиране на педагогиката като наука, т.е. тя е не само „приложно изкуство“, но и теория, която има пряко отражение върху практиката и същевременно се развива благодарение на нея; а от друга – общотеоретичните постановки, които педагогиката съдържа, са основа за педагогическата подготовка и квалификация на учителите, т.е. теоретичните концепции стават практически ориентирани.

Представителите на хербартуанството успяват да наложат и възгледа, че не само „народните“ (I – VIII клас), но и гимна-

зиалните учители имат необходимост от педагогическа подготовка, която трябва да бъде изградена на основата на общотеоретични знания и практически умения на различни нива. Създаването на Университетски педагогически семинар с опитно училище се утвърждава като модел, който се превръща в образец за образование и квалификация на учителите в редица европейски и извъневропейски държави, в т.ч. и в България. Осигуряването на надежна теоретична и практическа подготовка, съчетана с изграждането на професионални организации, както и с издаването на периодични списания с образователна насоченост, създават самочувствие на учителите и издигат престижа на професията през втората половина на XIX и началото на XX в.

Съдържание на педагогическото образование в България

Подготовката и квалификацията на началните учители се осъществява на основата на учебни планове и програми, които се приемат от МНП и имат задължителен характер. В тях са очертани съдържателните компоненти по всеки отделен учебен предмет, като най-общо професионалната педагогическа подготовка се осъществява в две направления – теоретическо и практическо, а наименованието на отделните дисциплини през годините е различно в зависимост от това как са заложили в учебните планове.

До Съединението (1885) учебните планове и програми в **Княжество България** и **Източна Румелия** се различават, като това се отнася както за девическите гимназии и мъжките педагогически училища, така и за отделните учебни заведения. Обучението по педагогика е фрагментарно, застъпени са частични познания от областта на теория на възпитанието и дидактиката, както и по методика на преподаването в началното училище основни предмети. Като пример могат да се посочат учебните програми на две областни девически гимназии (Пловдив и Стара Загора) и на Казанлъшкото областно нормално (педагогическо) училище в Източна Румелия.

Учебната програма по педагогика на **девическите гимназии** в Пловдив и Стара Загора за учебната **1883/1884 г.** включва изучаване на теми от областта на *физическото възпитание* (обща хигиена, игри, гимнастика), на *умственото възпитание* (начала на психологията, способности, памет, разум, разсъдък, въображение, чувства), на *нравственото възпитание* (воля, свобода, нравствено съзнание, отговорност, длъжност, право, характер и неговото формиране), на *дидактиката* и *методиката*, както и на *история на педагогиката* (главни педагози и техните учения) (цит. по Бракалов, 1930: 1195). Обучението е силно теоретизирано, като познанията по педагогика се комбинират с тези по психология, което може да се приеме, макар и твърде условно, като първи стъпки по осъществяване на хербартианската концепция за педагогическо образование на учителите.

През учебната **1883/1884 г.** с „Постановление на Директора на народното просвещение № 240“ се открива **Казанлъшкото областно нормално (педагогическо) училище** и се утвърждава учебен план, в който паралелно с общообразователните учебни предмети се изучават и специални – „педагогия с начала на психология“ с по 1 час седмично през първата и с по 2 часа през втората и третата учебна година, както и „практически упражнения за обучение“ с по 2 и 3 часа, респ. през последните две години. Педагогическата практика се извършва в различни градски училища, тъй като в началото няма образцово училище.

В учебната програма по педагогика на Казанлъшкото педагогическо училище (КПУ) се започва с изучаването на *ролята на началния учител* и неговите съществени качества – физически и нравствени, след това се получават познания от областта на *психологията* (съзнание, разум, воля, чувство, внимание, памет, въображение; дедукция и индукция), на *физическото възпитание* (гимнастика, игри, училищна хигиена), на *нравственото възпитание* (навик, пример, наклонност, дисциплина, награди, наказания), на *естетическото възпитание* (чувство за красивото), на *народното възпитание* (патриотизъм), както и въпроси от *методологията* (метод,

форми на обучението, ред, начин) и на *училищното законодателство* (видове начални училища – детски, първостепенни, второстепенни, вечерни и празнични и тяхното устройство – закони, правилници, програми), както и по *история на педагогиката* (кратък преглед на новата история) (Ванков, 1906: 274).

Съдържателният анализ на цитираните учебни програми показва, че в КПУ са застъпени основните дялове на педагогиката – възпитание, дидактика, история и управление, както и въпроси на психологията и логиката, които се изучават заедно, но не фигурират теми от областта на дидактиката и специалната методика, така както е в девическите гимназии. От друга страна, в програмата на КПУ се използва обобщеният термин „методология“, което се среща при хербартианеца К. Ф. Щой, а по-късно и при В. Райн, където методологията е свързана с психологията и с учението за осъществяване на възпитателните цели. Това дава основание на Бракалов да напише, че тази програма по педагогика е една „слаба компилация“ (Бракалов, 1930: 1207). Това негово мнение се основава на факта, че тя в голяма степен е заимствана от програмата на Загребската препарандия, чиито възпитаници са първите учители по педагогика в КПУ.

Освен теоретически познания в учебния план на КПУ, за разлика от девическите гимназии, са предвидени и „практически упражнения по обучение“, като „учениците слушат два пъти седмично образцови уроци, които се преподават от преподавателите по педагогика и другите учители“, след което „те са длъжни да представят... по едно съчинение върху всичко, което са чули и забелязали по всеки образец урок“ (Дочев, 1935: 45). Едва в III курс, пише в спомените си Г. Дочев, който е образец учител в продължение на 28 години, учениците имат право паралелно с хоспитирането да изнасят „сами по едно дидактическо упражнение, което се състои от: а) урок, предаден от един ученик пред другарите му, и б) словопрение между съучениците върху употребените предмети“ (Дочев, 1935). Това показва, че в КПУ е усвоен хербартианският модел за подготовка на учители, който господства тогава в Европа и който се пренася от възпитаниците на Загребската школа и Виенския педагогicum и в България.

Веднага след Съединението, през 1886 г., се утвърждава нов учебен план, с което напълно се унифицира подготовката на начални учители в държавата. Педагогическите дисциплини са диференцирани в две направления – теоретична подготовка, която се дава по учебния предмет „педагогия“ с по 2 часа седмично през трите години на обучение, и практическа подготовка, която се нарича „практически упражнения“ и включва хоспитиране, реферати, упражнения в преподаване и конференция.

През учебната **1886/1887 г.** се утвърждава и първата унифицирана за всички **педагогически (мъжки) училища** учебна програма по „педагогия“. През първата година са включени познания от областта на *общата педагогика*, и по-специално от „възпитателната наука“ – телесно и душевно възпитание, както и практическа психология (принципи, средства и методи на възпитанието); през втората година – *дидактика* и *логика* (предмети на преподаването, начин, форма, маниер, средства и принципи на преподаването), както и *специална методика* на предметите, които се изучават в I отделение; а през третата година – *история на педагогиката* (от най-стари времена до XIX в.) (Дочев, 1935: 46). В теоретичната си част учебната програма съдържателно е съобразена с преведения първи том на Ст. Басаричек „Възпитание или обща педагогика“ (1886), с което идеите на хербартианството започват да се утвърждават трайно у нас. Тъй като в учебния план практическата подготовка е диференцирана на хоспитиране, реферати, упражнения в преподаване и конференция, Дочев пояснява, че липсват указания как да става това, а само се посочва, че „всеки учител по предмета си запознава учениците в III курс с начина на преподаване“ (Дочев, 1935). Поради това, че в програмата няма разписани конкретни изисквания за практическата подготовка, може да се приеме, че тя се осъществява по модела на Йенския университетски педагогически семинар, в който фигурират посочените компоненти на практическа дейност.

През 1888 г. с Окръжно № 7067 се утвърждава поредният нов учебен план на **педагогическите училища**, като с него се въвежда изучаването на психология с 3 часа седмично в първи курс и с 2 – във втори и трети. Има и съдържателни промени. В своята теоретична част учебната програма по предмета „педагогика“ включва общи понятия за *възпитанието* (цел, принципи и методи), както и отделните „видове възпитания“ – телесно, душевно, умствено, възпитание на сърцето и волята и взаимоотношенията между възпитаника и възпитателните фактори. В областта на *дидактиката* се дават основни познания за „възпитателното обучение“, за предметите на обучението (избор на учебен материал, учебен план, разпределение на уроците, концентрация на обучението), за „вървежа на обучението“ (учебен метод, учебен път, учебна форма, учебен начин, учебни средства), както и за принципите на обучение и учебните заведения. Предвидена е и „специална методика“, където се изучава методиката на преподаване на учебните предмети в I отделение. Разширен е и учебният материал по *история на педагогиката*, където учебното съдържание е структурирано в няколко дяла – възпитание при древните народи, възпитание в средните векове и възпитание в ново време, както и развитие на учебното дело и училищното законодателство в България (Окръжно № 7067: 42 – 47).

Както и предходната програма, в своята теоретична част тази също е съобразена със съществуващата литература, като основно това е вече преведената книга „Възпитание или обща педагогика“, както и останалите два тома на Ст. Басаричек – „Специална методика“ (прев. 1888) и „Дидактика“ (прев. 1889).

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 2

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/425-04-70, 02/425-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

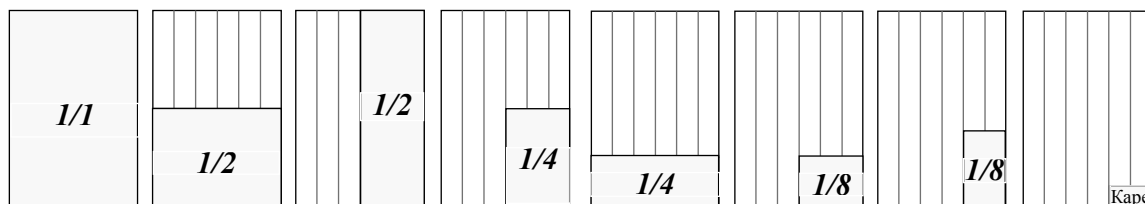
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм - 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм - 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм - 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.

2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.